

מרחבים ■ مجاليت
MERHAVIM ■ مَرَحَابِيم ■ MERCHAVIM

השפעתם של מורים מקבוצת מיעוט חברתי על תלמידים מקבוצת הרוב החברתי

מורים מקבוצת המיעוט מכינים היטב את התלמידים מקבוצת הרוב לעתיד מגוון, החינוך שלהם ערכי יותר והאקלים הלימודי בכיתותיהם טוב יותר.

רונית רובננקו, פיתוח תוכן, מכון מרחבים¹

• **מערכת חינוך אחת לעומת ריבוי מערכות חינוך** - רוב המחקרים הבודקים את השפעתו של צוות מורים רבגוני על תלמידים, מתקיימים בחברות מעורבות, בהן תלמידי קבוצת הרוב לומדים יחד עם תלמידי קבוצת המיעוט. מסיבה זו המורה מקבוצת המיעוט מלמד כיתות הטרוגניות, בהן לומדים גם תלמידים מקבוצת הרוב וגם תלמידי המיעוטים השונים. בישראל בדרך כלל המצב שונה, בשל ההפרדה הקיימת בין מערכת החינוך היהודית והערבית, ובין הזרמים השונים בחינוך, החילוני, הדתי - ציוני והחרדי. המורה מקבוצת המיעוט, המלמד תלמידים מקבוצת הרוב, מלמד אוכלוסייה הומוגנית, שתרבותה ואורחותיה זרות לו.

• **רוב המחקרים שנעשו בדקו את השפעת המורה מקבוצת המיעוט על תלמידים מאותה קבוצה אתנית** - למשל השפעת מורה שחור על תלמידים שחורים בארצות הברית, או השפעת מורים ממוצא אסייתי על תלמידים ממוצא בניו זילנד. יש התייחסות אקדמית מעטה לשאלת השפעתם של מורים מקבוצת המיעוט על תלמידים מקבוצת הרוב בפרט, ועל האקלים הבית ספרי בכלל.

• **רוב המחקרים בדקו את השפעתם של מורים מקבוצת המיעוט רק על עמדות של תלמידים** - לא נמצאו מחקרים עדכניים המתייחסים לשאלת השפעת המורים על הישגי התלמידים.

מסיבות אלה מאמר זה מסתמך על מספר קטן של מחקרים, שבדקו את השפעתם של מורים ממוצא אסייתי על תלמידים בניו זילנד, השפעתם של מורים שחורים, צבעונים ולטינו אמריקאים על תלמידים לבנים בארצות הברית, השפעתם של מורים מוסלמים, במיוחד מורים ממוצא פקיסטני, על תלמידים באנגליה, השפעתם של מורים שחורים על תלמידים שאינם שחורים (לבנים, הודים וצבעונים) בדרום אפריקה.

אנו מאמינים שגם מספר קטן זה מצביע על מגמה, וממליצים, בסוף המאמר על הרחבה של בחינת השפעתו של חדר מורים רבגוני על כלל תלמידי המוסד החינוכי, על הישגיהם, על צוות המורים וקהילת בית הספר.

מאמר זה סוקר את השפעתם של מורים מקבוצת מיעוט חברתי על הישגי תלמידים מקבוצת הרוב החברתי על פי מחקרים שנערכו בעולם. מטרתו, להוות תשתית עיונית לתכניות של יצירת רבגוניות בצוות המורים במערכת החינוך הישראלית, על ידי שילוב מורים מזהויות שונות, ולעגן את יתרונותיהן הגדולים של התכניות, בממצאים אקדמיים.

איתור מחקרים המתאימים לנושא המאמר ולמטרותיו הייתה מלווה במספר קשיים הנובעים משלושה הבדלים מהותיים, בין התכנית לשילוב מורים ערבים בבתי ספר עבריים בישראל, לבין תכניות לשילוב מורים מקבוצת מיעוט בבתי ספר בהם לומדים תלמידים מקבוצת הרוב במדינות אחרות:

¹ רונית רובננקו הייתה מנהלת בית ספר שהובילה שילוב של מורות ומורים עם זהויות שונות בבית ספרה. בהמשך שמשה כמנהלת התוכניות החינוכיות של מרחבים - המכון לקידום אזרחות משותפת בישראל. כיום מפתחת תכנים עבור מרחבים

הכנה לחיים בחברה מגוונת יותר - האתגר של מערכת החינוך

לפיכך, החברה היום צריכה להכין את אזרחי העתיד שלה לאתגרים ולהזדמנויות שהגיוון מציב בפניהם. מערכת החינוך מהווה סוכן חיברות משמעותי ביותר, שתפקידו להקנות לתלמידים את דפוסי ההתנהגות, הנורמות והערכים שיאפשרו חיים בחברה מגוונת. במערכת החינוך יש לתלמידים הזדמנות להיפגש עם תלמידים ומורים מזהויות שונות.

אנו חיים היום בחברה מגוונת מאוד, בה הסיכוי שנפגוש בני אדם בעלי זהות שונה גדול לאין שיעור מבעבר. גרמו לכך ועדיין גורמים שינויים בהגדרת הזהות האישית של בני האדם שנעשתה מורכבת הרבה יותר ורב ממדית. גם היכולות הטכנולוגיות המפותחות של החברה האנושית מאפשרות היום יותר מפגשים פיסיים ווירטואליים. נוסף לכך את ההגירה בעקבות השאיפה לשיפור איכות החיים, וקיבלנו אינספור הזדמנויות למפגשים עם אחרים מרובים.

מה מקנה לתלמידים מקבוצת הרוב המפגש עם מורים מקבוצות המיעוט השונות?

- לשאלה זו שלוש תשובות מעוגנות בתוצאות מחקרים:
  - **הבנה והכנה טובים יותר של חברת העתיד המגוונת.**
  - **הפחתת גזענות וחוסר סובלנות תרבותית.**
  - **הצלחה גדולה יותר בלימודים.**
- בהמשך המאמר נתמקד בכל אחת מהתשובות בנפרד.

מורים מקבוצות מיעוט מספקים הבנה והכנה טובים יותר של חברת העתיד הרבגונית

יותר, רוב המורים הם ממוצא אירופאי. שילוב מורים צבעוניים בבתי ספר בהם רוב התלמידים לבנים יכין את התלמידים למפגש עם אנשים צבעוניים באוניברסיטה ובעולם העבודה.

מחקר שנעשה באוניברסיטת סטלנבוש בדרום אפריקה, מחזק את ממצאי המחקרים הקודמים בדבר חשיבותם של מורים מקבוצות מיעוט להכנת התלמידים לעתיד מגוון, אך הוא עושה זאת בדרך השלילה. החוקרים, הפרופסורים יוסף ווגהיד ונוראן דיווידס, טוענים שביטול האפרטהייד וקיום תהליכי דמוקרטיזציה, לא הביאו לשילוב אמיתי של מורים לא לבנים בחלקיה השונים של מערכת החינוך בדרום אפריקה. הסיבה לכך הייתה שהתהליכים היו פורמליים בלבד. מורים לא לבנים שולבו רק כדי למלא את לשון החוק. השילוב לא לווה בכבוד והכלה של מורים אלה. מסיבה זו לא התחולל שינוי אמיתי: המורים ששולבו היו מעטים בלבד. השילוב לא אפשר להם לקבל תפקידים התואמים את השכלתם וניסיונם. התוצאה הייתה, שתלמידים והורים המשיכו להתייחס אליהם כלא מתאימים להיות מורים, ולא רצו בהם כחלק מהצוות החינוכי. ללא שילוב אמיתי של מורים לא לבנים, התלמידים לא הוכנו לעתיד אחר, מגוון יותר, ותמונת העתיד של דרום אפריקה לא השתנתה מהותית.

החוקרת ג'וסלין הווארד, מבית הספר לחינוך באוניברסיטת קנטרברי בניו זילנד, בדקה במחקרה את עמדותיהם של תלמידים ניו־זילנדים ממוצא אנגלו־אירופאי כלפי מורים ממוצא סיני ודרום קוריאני. הווארד טוענת, שמורים מקבוצות המיעוט בצוות המורים, מציירים לתלמידיהם תמונת עתיד שונה, בה לבנים ממוצא אירופאי יכולים להיות בני קבוצת המיעוט. בעתיד כזה ניתן וצריך יהיה לתקשר עם אנשים בעלי זהויות שונות. התלמידים עתידים להיפגש עם אנשים מקבוצות מיעוט שהינם בעלי סמכות ונמצאים בעמדות מפתח. היא גילתה שהתלמידים מעריכים שמורים ממוצא אסיאתי יכולים לספק להם הבנה תרבותית רחבה יותר, לה ידרשו בחברה ש־40% מאזרחיה, כבר היום, הינם אסיאתיים.

פרופ' לדסון - בילינגס מאוניברסיטת מדיסון בוויסקונסין, טוענת שמפגשם הראשון של תלמידים לבנים עם אפרו־אמריקניים יכול להיות כשהאחרונים הינם מורים בבית הספר. חשוב שהמורים יהיו בעלי ידע וסמכות מקצועית, כי זאת תהיה תדמיתם של אפרו־אמריקנים בעיני תלמידיהם כשיגדלו.

מלינדה אנדרסון הינה כותבת מובילה בכתב העת האמריקאי The Atlantic, כתב־עת זה מתמקד בנושאי כלכלה וחבר, ומיועד לקהל של הוגים מובילים. אנדרסון טוענת שלמרות שהחברה בה אנו חיים היום נעשית מגוונת ורב תרבותית

מורים מקבוצות מיעוט מצליחים יותר לחנך לערכים של סובלנות והכלה

אנדרסון מספרת על ג'ואל לגונה, מורה לספרות והיסטוריה ממוצא לטינו אמריקאי שנהג לספר לתלמידיו על מוצאו ותרבותו כדי להעמיק את ההבנה התרבותית שלהם. העיסוק בנושא היה מורכב ורגיש היות ולגונה לא ידע מהן העמדות של הורי תלמידיו. אבל ברגע שהתלמידים נעשו מודעים לנושא האפליה התקיימו דיונים בכיתה על נושאים כמו ביטויי אפליה באמצעות הדמויות המכובות בפרסומות (לרוב לבנות) וזכויותיהם של מהגרי עבודה.

חואניטה דגלס, מורה למתמטיקה אפרו־אמריקאית, הנזכרת במאמרה של אנדרסון מספרת על הצורך שלה להתמודד עם הדימוי הרווח של תלמידיה הלבנים על האפרו־אמריקאים "המגניבים", תוצרי תרבות הפופ ומוסיקת הראפ. דגלס נהגה להתחיל את השנה בדיון עם תלמידיה על מה מגדיר אותם חוץ מנושא הגזע.

עבור חלק גדול מן התלמידים הלבנים בארצות הברית, המורה האפרו־אמריקאי הוא האדם הראשון שהם פוגשים מקבוצה זו, מספרת אנדרסון, והוא משנה את עמדות תלמידיו כלפי הקבוצה כולה. אביא שלושה סימוכין לדבריה:

כשהיה בכיתה ט' החל נוח קרוזו ללמוד בתיכון יוקרתי למדעים בפילדלפיה, שם פגש את מתיו קיי המורה האפרו־אמריקאי הראשון שלו, והאדם מעורר ההשראה הגדול ביותר שהיה לו, כהגדרתו. הוא דחף אותו ואת חבריו לחשוב על נושאים חברתיים כמו גזענות, ניאו נאצים ועליונות לבנה. המורה חיפש את ההזדמנויות בכיתה להתעמת עם דעות קדומות וגזענות ולשנות אותם, כמו למשל הדעה הרווחת ששחורים הם טיפשים המונעים על ידי כעס ותסכול. הוא ספק לתלמידיו מקום בטוח לבטא ולבדוק כל דעה קדומה בלי לחוש לא מוסריים או אשמים בשל צבע עורם הלבן.

יש חשיבות גדולה לשינוי עמדותיהם של תלמידים מקבוצת הרוב, היות ודור המילניום תופס את עצמו כסובלני ופתוח לאין שיעור, אבל לאמיתו של דבר אינו כזה. מורים ממוצא שונה יכולים ללמד נושא מנקודות מבט מגוונות, ולמנוע את הגזענות והדעות הקדומות.

ד"ר קרמאט איקבאל, יועץ לגיוון ושוויון במערכות חינוך באנגליה, מוסיף יתרון למורים מקבוצות המיעוט בשל יכולתם להילחם ולשרש התנהגויות מפלות ולא צודקות בכיתה. הם בעלי רגישות גבוהה יותר לחוסר צדק וגזענות על דקויותיה, בשל העובדה שחוו אותן על בשרם ובשל מוצאם.

החוקרת הווארד מניו זילנד טוענת שמורים מקבוצות המיעוט גורמים להפחתת גזענות וחוסר סובלנות תרבותית בקרב תלמידיהם מקבוצת הרוב, בתהליך שמחזק את עצמו. התלמידים האנגלו-אירופאיים (קבוצת הרוב) מגלים שהם יכולים להסתדר עם מוריהם מהמוצא האסיאתי. עקב כך יחסם אל בני גילם מהמוצא האסיאתי משתפר אף הוא.

כתוצאה מכך התלמידים מהמוצא האסיאתי מרגישים בבגרותם נוח יותר לבחור בהוראה כמקצוע. כך מספרם של המורים מקבוצת המיעוט יגדל ועמדותיהם של יותר תלמידים מקבוצת הרוב ישתנו.

מורים מקבוצת המיעוט תורמים להצלחה גדולה יותר בלימודים

באווירה של אמון והכלת השונות לסוגיה השונים (אם זו שונות על רקע מוצא, יכולת כלכלית, מצב משפחתי או לקויות שונות) הכיתה הופכת להיות המקום הבטוח של כל תלמיד. אין ספק שלאקלים כזה יש קשר להישגים.

המחקר הניו-זילנדי טוען שמורים מגוונים חושפים את התלמידים למודלים פדגוגיים שונים, ניהול כיתה אחר וקוריקולום רלבנטי יותר לכולם. גם התלמידים ברובם חיוו דעה שהם יכולים לצאת נשכרים מדעות ושיטות הוראה שונות של המורים המגוונים. הדבר החשוב מבחינת התלמידים והוריהם היה הידע והמקצועיות של המורים. כפי שאמר אחד התלמידים: כל עוד אתה יכול לקבל את הידע שאתה רוצה, לא משנה אם המורה הוא שחור, כחול, כתום, לבן, אדום, ירוק או סגול. ואחד ההורים אמר: מורים טובים הם מורים טובים ללא קשר ללאומיות או גזע.

מחקר גדול שנעשה על-ידי קבוצת פרופסורים לחינוך מאוניברסיטת ניו יורק, השווה את עמדותיהם של 50,000 תלמידים ב-200 חטיבות ביניים בעיר כלפי מורים ממוצא לטיני, אפרו-אמריקאי או לבנים. להפתעת החוקרים, העדיפו כל התלמידים מורים ממוצא אפרו-אמריקאי, למרות שרק 17% ממוריהם הם ממוצא זה, ולמרות שרובם אינם נמצאים בעמדות ניהול וסמכות בבתי-ספר. הם נימקו זאת בכך שמורים אלה אכפתיים יותר, המורים יודעים מה מטריד אותם והם גורמים לתלמידים יתר מוטיבציה. במאמרו על המחקר מעלה אחד החוקרים, האו-יו סבסטיאן צ'רנג, השערה שבגיל חטיבת הביניים, שהוא גיל של גיבוש זהות, נותנים התלמידים אמון גדול יותר במי שמתלבט בעצמו בבעיות זהות, וטעם את טעמה של השונות.

ביבליוגרפיה:

1. Haward, J. **The Value of Ethnic Diversity in the Teaching Profession: A New Zealand Case Study**. Macrothink Institute, International Journal of Education April, 2010.
2. Ferlazzo, L. **The Importance of 'White Students Having Black Teachers': Gloria Ladson-Billings on Education**. Education Week Teacher, February, 2018.
3. Anderson, M.d. **Why Schools Need More Teachers of Color—for White Students**. The Atlantic, August, 2015.
4. Klein, R. **Why Do We Need More Minority Teachers? Because Students Give Them Higher Marks**. Huffpost, November, 2016.
5. Davids, N. **Reseachers feel excluded from South Africa's schools by race and culture**. The conversation - Academic rigour, journalistic flair, April, 2018
6. Iqbal, K. **Is it important to have teachers from the same ethnic background as the pupils?** Forward Partnership, June, 2017

לסיכום:

למרות מיעוט מחקרים בנושא, דומה שמורים מקבוצות מיעוט חברתי משפיעים בצורה משמעותית על תלמידי קבוצת הרוב החברתי, בזכות יכולתם הטובה להכין את תלמידיהם לחיים בחברה רבגונית, בזכות המודעות החברתית העמוקה שהתפתחה בקרבם, בשל נסיבות חייהם, וגם בזכות האקלים החינוכי המיטבי, המניע ללמידה והצלחה, השורר בכיתותיהם.

אנו ממליצים על עריכת מחקר המשווה את הישגי התלמידים מקבוצת הרוב במקצועות הליבה שלמדו אצל מורים רבגוני להישגי תלמידים שלמדו אצל מורים מקבוצת הרוב בלבד.